

ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Діяльність сучасного підприємства різноманітна і пов'язана з окремими витратами, тому дослідження цього важливого економічного об'єкта, яким є витрати підприємства, сприяє створенню інформаційної моделі, адекватно відображаючий діяльність підприємства. Тому даній проблемі приділяється велика увага як у теоретичних дослідженнях, так і практиці. Разом з тим, вона не знайшла адекватного рішення внаслідок недостатнього теоретичного пророблення. До впровадження ринкової економіки економічний механізм керування був анти витратним та спрямованим на зниження собівартості продукції. При цьому традиційно було прийнято класифікувати витрати за елементами витрат, статтями калькуляції, за роллю в процесі виробництва, за способом включення в собівартість, за місцем виникнення витрат. З переходом до ринкової економіки і введенням національних стандартів обліку основна увага була спрямована на формування прибутку.

Так, П(С)БО 16 «Витрати» передбачається групування витрат для цілей складання фінансової звітності за різними напрямками [1]. Ширше розглядається угруповання витрат Методичними рекомендаціями з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості [2]. Так, рекомендується групувати витрати за доцільністю здійснення, періодичністю, місцем виникнення і центром відповідальності. Як бачимо, нормативні документи переслідують суцільно практичні вузькі цілі.

Проблеми класифікації витрат підприємств розглянуті й в економічній науковій літературі різних періодів. Але усі класифікації містять ряд спірних моментів, недоліків, що утрудняє їхнє ефективне практичне використання для побудови інформаційних моделей. Ці недоліки, на наш погляд, зводяться до наступного:

- деякі ознаки класифікації носять суб'єктивний характер і не сприяють об'єктивній характеристиці об'єкта;
 - у класифікаціях відсутній ряд ознак, що вже використовується в сучасній практиці управління;
 - класифікації, як правило, носять фрагментальний характер;
 - відсутній системний підхід до побудови класифікації витрат підприємства;
 - не завжди чітко визначається об'єкт класифікації: витрати підприємства або витрати виробництва;
 - у класифікаціях, як правило, не встановлюються взаємозв'язок із ієрархією ознак.
- Так, пропонується класифікувати витрати підприємства за 16 ознаками. Дана класифікація має назву «Класифікація витрат виробництва», однак містить ознаки, що застосовані для більш широкого кола витрат, ніж виробничі (класифікації за економічним змістом, характером праці, стадіями і сферами кругообігу засобів).

Приймаючи до уваги, що витрати підприємства можуть мати відношення не тільки до виробництва, але й іншим видам діяльності, на фундаментальному рівні варто говорити про залежність витрат від обсягів діяльності. Що до обсягу виробництва, то за цією ознакою можна класифікувати тільки частину витрат підприємства, а саме, виробничі. Що ж стосується, наприклад, збутових витрат, то вони залежать від обсягів реалізації, транспортно-заготівельні витрати – від обсягу заготівельних запасів.

В економічній літературі, все частіше згадується і ряд інших ознак класифікації, що використовується в управлінському обліку і контролінгу в економічно розвинутих країнах, але ще не знайшли широкого застосування в нашій практиці.

Наприклад, автор статті «Система класифікацій витрат промислового підприємства – проблеми, можливості поглиблення» виділяє класифікації витрат загальноекономічного призначення й класифікації, що визначають зміст управлінських інформаційних моделей [3, с.260]. Автор розглядає три групи класифікацій:

- 1) класифікації витрат для цілей калькулювання собівартості, оцінки запасів і визначення фінансових результатів;
- 2) класифікації витрат для цілей прийняття рішень;
- 3) класифікації витрат для цілей планування, контролю, регулювання.

Не розкриваючи змісту загальноекономічних класифікацій, автор відносить до першої групи класифікацій для управління угруповання витрат на вичерпані і невичерпані, на ті витрати, що включаються в собівартість і витрати періоду, на прямі і непрямі, на основні і накладні, угруповання за видами діяльності, елементами і статтями калькуляції.

На наш погляд, ця група класифікацій має потребу в розширенні, тому що зовсім різні цілі переслідує калькулювання собівартості і визначення фінансового результату. Ознаки класифікації, необхідні для визначення собівартості, зовсім не потрібні для визначення фінансового результату.

До другої групи, поряд із класифікаціями, що відбивають можливість зміни витрат під впливом управлінських рішень, відносять угруповання витрат стосовно обсягів виробництва, хоча, на наш погляд, вона має пряме відношення до третьої групи у яку автор відносить угруповання витрат за ступенем контролювання й центром відповідальності [3,с.260-261].

У розглянутому підході до побудови системи класифікацій не знайшла відображення функція аналізу, крім того, не зовсім ясно чому функція регулювання не входить у групу класифікацій, пов'язаних з управлінськими рішеннями. І далі, не зовсім ясно, що мається на увазі під загальноекономічними угрупованнями. Таке трактування просто виключає ряд ознак із сфери практичного використання. Разом з тим, неважко помітити, що існують принципово різні ознаки класифікацій витрат: одні з них відповідають економічній суті і природі формування витрат, інші дають характеристику витратам. Тому, на наш погляд, доцільно виділити систему класифікації витрат підприємства, яка спрямована на розкриття внутрішньої структури витрат підприємства і процесів їхнього формування. Таблиця 1.

В економічній літературі й у практиці найчастіше розглядаються співвідношення між прямими і непрямими витратами й основними і накладними витратами, елементами витрат і статтями калькуляції, елементами і рахунками витрат, статтями і рахунками. Практично, модель витрат у даний час, будується на угрупованні витрат по елементах і статтям витрат, що у свою чергу, відбивають на бухгалтерських рахунках, призначених для обліку витрат. Всі інші класифікаційні угруповання практично не використовуються в інформаційному моделюванні витрат, що не тільки приводить до величезних недоглядів у контролі, аналізі, регулюванні і прогнозуванні витрат, але й, по суті, виключає ці процеси. Недоліки в даній області багато в чому обумовлені відсутністю системного підходу до дослідження взаємозв'язків витрат, виділених по різних ознаках.

Намагаючись підійти до рішення цих питань, варто виходити з того, що витрати являють собою єдину систему й об'єктивні класифікації витрат характеризують її одночасно за всією сукупністю специфічних сторін й властивостей. Тому і всі класифікаційні угруповання витрат нерозривно взаємозалежні і взаємообумовлені. Практичне

використання класифікації припускає не тільки угруповання витрат за різними ознаками, але і встановлення взаємозв'язків різних угруповань.

Таблиця 1

Внутрішні структури витрат підприємства і процеси їхнього формування

Класифікації	Ознаки класифікації	Основні класифікаційні угруповання
За складом витрат	1. Економічний зміст	1.1. Витрати засобів праці 1.2. Витрати предметів праці 1.3. Витрати живої праці
	2. Характер праці	2.1. Витрати упредметненої праці 2.2. Витрати живої праці
	3. Види витрат	3.1 Витрати за економічними елементами

	4. Ступінь економічної однорідності	4.1. Одноелементні витрати 4.2. Комплексні витрати
За цільовим призначенням	5. Відношення до стадій кругообігу господарських засобів	5.1. Витрати постачання 5.2. Витрати виробництва 5.3. Витрати збуту
	6. Відношення до видів діяльності підприємства	6.1. Витрати інвестиційної діяльності 6.2. Витрати фінансової діяльності 6.3. Витрати операційної діяльності 6.4. Витрати іншої звичайної діяльності 6.5. Витрати надзвичайної діяльності
За містом виникнення	7. Місто виникнення (центри) витрат	7.1. Витрати стадій виробничих процесів 7.2. Витрати організаційно-структурних підрозділів
За зв'язками з виробництвом	8. Зв'язок з виробничим процесом	8.1. Не пов'язані з виробництвом 8.2. Власне виробничі (основні) витрати 8.3. Накладні витрати
За залежністю від діяльності	9. Залежність від діяльності підприємства	9.1. Залежні витрати 9.2. Незалежні витрати

Література

1. П(С)БО 16 «Витрати». Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999р. №318 із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://minfin.com.ua/taxes/-bo_standart16.html.

2.

Методичні рекомендації з формування собівартості продукції у промисловості, затв. Наказом Міністерством промислової політики України від 09.07.2007 N 373. [Електронний ресурс].- Режим доступу: ua-info.biz/legal/basebw/ua-wmehft.htm.

3. Лоханова Н.О. Система класифікацій витрат промислового підприємства – проблеми, можливості поглиблення // Збірник наукових праць Кіровоградського державного технічного університету. -Кіровоград, 2004.- Вип.5.- с.250-263.